

מס' 9 - לקטנים ולגדולים

אזכורי יציאת מצרים בתנ"ך – השאלות והתשובות¹

יציאת מצרים היא מהאירועים המוזכרים ביותר בתנ"ך, בצורות שונות: כאזכור היסטורי של האירוע ולקחו, כחובה או רצון להודות לה', כקשור עם מצווה ממצוות התורה, כמצוות זכירה, בהקשר של דיני החג עצמו ועוד. נערוך סיור-חידון על אזכורים אלה והפעם עם תנ"כים פתוחים ונתמקד באזכורים בתורה.² וזאת עוד נזכיר לכולם את הכלל החשוב: "בקטון החל ובגדול כילה" – לתת תמיד זכות קדימה לקטנים ואת המענה בסדר עולה של הגיל! כמשה שרעה את הצאן ולא כיוסף שהושיב את אחיו.³

1. איפה נזכר בפעם הראשונה בתורה עניין "זכירת יציאת מצרים"?

תשובה: בפרשת בא, שמות פרק יג פסוק ג: "זכור את־היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים".

2. מי "יצא על ארץ מצרים", לא "יצא ממצרים"?

תשובה: יוסף, בראשית פרק מא פסוק מה: "ויקרא פרעה שם־יוסף צפנת פענח ויתרלו את־אסנת בת־פוט־פרע כהן אן לאשה ויצא יוסף על־ארץ מצרים".

שאלה למטיבי לכת: היכן מוזכרת יציאה זו בכתובים? (תשובה: תהלים פא ו).

3. ומי "יצא בתוך מצרים"?

תשובה: הקב"ה במכת בכורות, שמות פרק יא פסוק ד: "זה אמר ה' פחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים":

4. מי הראשון שיצא ממצרים, נכון יותר עלה ממצרים וגם הוא ברכוש גדול והגיע הרבה יותר מהר לארץ?

תשובה: אברהם אבינו, בראשית פרק יג פסוק א: "ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל־אשר־לו ולוט עמו הנגבה".

5. יציאת מצרים מתוארת בתורה לא רק ע"י הפועל "יצא", אלא גם ע"י פעלים אחרים. מה הם? איך קוראים להם חכמים בשם כולל?

תשובה: ארבע לשונות של גאולה, שמות פרק ו פסוקים ו-ח: "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם ונאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם". והמהדרים מוסיפים: "והבאתי", ראה שם.

6. מה התחנה הראשונה שצפויה לעם ישראל אחרי יציאת מצרים, מה הפסוק ואיך זה קשור בלוח השנה?

תשובה: מתן תורה בהר סיני שחל בתום חמישים ימי הספירה מפסח לשבעות. כך אומר ה' למשה בסנה, שמות פרק ג פסוק ה: "בהוציאך את־העם ממצרים תעבדון את־האלהים על הַהַר הַזֶּה".

7. סיפור יציאת מצרים, "ההגדה" נאמר בפירוש בתורה. מהו הפסוק המדויק בתורה? האם יש יותר מאחד?

תשובה: שמות פרק יג פסוק ח: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ושישה פסוקים אחרי זה: "והיה כִּי־ישאלך בנך מחר לאמר מה־זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים". ועוד אחד בספר דברים ו כא: "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו ה' ממצרים ביד חזקה".

8. מצוות רבות קשורות ביציאת מצרים, חלק מהן נראה להלן. אם נתעלם ממצוות החג עצמו: מצה, פסח, הגדה, וגם ממצוות הזכירה שראינו בשאלה מס' 1, מה המצווה הראשונה שקשורה ביציאת מצרים? רמז: היא איננה נוהגת בחג עצמו.

תשובה: מצוות תפילין, ככתוב בשמות יג ט: "והיה לך לאות על־ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים".

¹ וכפי שהערנו בכל החידונים עד היום, עדיף לקיים את החידון בשאר סעודות החג ולא לבילל הסדר שבד"כ עמוס בחידושים ופנינים שכל אחד מביא מבית חינוכו, גידולו, ומסורת משפחתו. למחרת ליל הסדר, יש יותר זמן, היום ארוך ...

² למען הקל על מתן התשובות, השאלות יהיו פחות או יותר לפי סדר החומשים והפרשות, אך פה ושם נרשה לעצמנו דילוגים קטנים.

³ וזו אולי שאלה מקדמית-ראשונית לקהל המסובים: הסבר את המשפט האחרון!

9. חודש ניסן בו יצאנו ממצרים נקבע להיות "החודש הראשון" ומכאן ואילך "החודש השני", "בחודש השלישי" וכו' הם אייר, סיון וכו'. מה הוא האירוע הראשון בתורה שאירע "בחודש השני" ליציאת מצרים, ומה אירע "בחודש השלישי" ליציאת מצרים?

תשובה: נס המן – שמות פרק טז, מתן תורה – שמות פרק יט.

10. אינטרמצו - שאלה לגדולים (שיפסיקו להסתלבט על הקטנים): מה עם אזכורים של החודשים לפני יציאת מצרים? לפני "החודש הזה לכם ראש חודשים", כגון: "בחודש השני", "בחודש השביעי", "בחודש העשירי"? האם גם הם לפי נמנים לפי חודש ניסן (אייר, תשרי, טבת בדוגמא הנ"ל)? רמז: הדוגמא עצמה היא הרמז.

תשובה: זו מחלוקת גדולה בין ר' יהושע ור' אליעזר שחולקים כידוע אם העולם נברא בתשרי או בניסן. והדוגמא היא מאזכור החודשים במבול בפרשת נח. האם המבול התחיל בחודש השני היינו אייר או חשוון. רש"י בראשית ח ה והלאה שם.

11. חזרה ל"קטון החל ובגדול כילה" – קרוב משפחה של משה שעד עכשיו לא שמע על יציאת מצרים!

תשובה: יתרו, שמות פרק יח פסוק א: "וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ כֵהֵן מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם".

12. איזה לחם, חוץ מהמצה, גם הוא תזכורת ליציאת מצרים?

תשובה: 'המן, שמות פרק טז: "וַיִּדְעֶתֶם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם ... לְמַעַן יָרְאוּ אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם".

13. האם יציאת מצרים מופיעה בעשרת הדברות? אם כן, איפה?

תשובה: יש הבדל בין דברות ספר שמות ודברות ספר דברים. בשניהם מופיעה יציאת מצרים כדיבר הראשון, "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצִאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבְּיַת עַבְדִּים". אבל בדברות ספר דברים מופיעה יציאת מצרים פעם שניה, במצוות השבת, דברים פרק ה פסוק טו: "זָכַרְתָּ כִּי-עַבְדָּ הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּצְאָךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל-כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת". וכאן אפשר לפתח דיון סביב השולחן על ההבדל בין דיבר השבת של שמות ובין זה של דברים.

14. האם יציאת מצרים קשורה במשכן? אם כן, הבא פסוק להוכחה.

תשובה: כן, שמות כט מו: "וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצִאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְשִׁכְנִי בְּתוֹכְכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

15. אחד היסודות החשובים ביותר בלוח השנה העברי, הוא שמירה על חג הפסח בחודש האביב. אזכור זה מופיע שלוש פעמים בתורה. מצאת אזכור אחד – ציון עובר, שניים – טוב מאד, שלושה – ציון מעולה.

תשובה: 1. שמות כג טו: "אֶת-חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֵר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי-בּוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרָיִם וְלֹא-יֵרְאוּ פְנֵי רִיקָם". 2. שמות לד יח: "אֶת-חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֵר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יֵצֵאת מִמִּצְרָיִם". 3. דברים טז א: "שְׁמֹר אֶת-חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעֲשִׂיתָ פֶסַח לֵה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרָיִם לְיָלֵה".

16. איזה מנגנון חשוב בלוח השנה העברי קשור בשאלה הקודמת ואיך זה קשור לזה שהשנה התחלנו את הסדר בשעה מאוחרת יחסית?

תשובה: עיבור השנה. והשנה שהייתה מעוברת והיה לנו אדר ב', חל פסח בתאריך מאוחר בלוח הכללי (15 באפריל) שבו היום כבר ארוך יחסית ולכן ליל הסדר התחיל בשעה מאוחרת.

17. פסח כמובן קשור ביציאת מצרים וגם ראינו כבר את הקשר למתן תורה וחג השבועות. מה חסר? סוכות כמובן. איך גם חג הסוכות קשור ליציאת מצרים?

תשובה: ויקרא כג מב-מג: "בַּסֹּפֶת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כֹּל-הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֹּפֶת: לְמַעַן יִדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בַסֹּפֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

18. שמירה על מידות ומשקלות, מסחר הוגן - "מאזני צדק" קשורה ביציאת מצרים. מצא היכן זה כתוב. אם תמצא, תגלה שם עוד מצווה חשובה שקשורה ביציאת מצרים.

תשובה: ויקרא פרק יט לה-לו: "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמטורה: מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק והיה לכם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים".

והמצווה הנוספת היא לא להונות את הגר ולא הוב אותו. פסוקים לג-לד שם: "וכיגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו: כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כיגרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלהיכם".

19. וגם איסור נשך וריבית קשורים ביציאת מצרים. מצא את המקור ותן הסבר משלך מה יכול להיות הקשר בין איסור נשך וריבית ובין יציאת מצרים (אם לא מצאת, לא נורא, חכה לשאלה הבאה)?

תשובה: ויקרא פרק כה פסוקים לז-לח: "אתכסף לאיתתן לו בנשך ובמרבית לאיתתן אכלך: אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים".

20. איזו מצווה שלא הזכרנו עד עכשיו שבוודאי הכי קשורה ליציאת מצרים! מה היא ואיפה היא נזכרת?

תשובה: מצוות היחס לעבד. מה שלא נזכר בפרשת משפטים, אולי בגלל שהיא בספר שמות וצמודה ליציאת מצרים, מופיע בברור בפרשת בהר, סוף ספר ויקרא, פרק כה פסוק מב: "כיעבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד ופסוק נה שם: "כילי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם".
האם עכשיו יש לך הסבר יותר טוב למה נזכרת יציאת מצרים במצוות מידות ומשקלות ובאיסור ריבית?

21. אזכור יציאת מצרים, בהקשר עם מצווה, אולי השכיח ביותר שאנחנו אומרים פעמיים בכל יום! מהו?

תשובה: מצוות יציאת, פרשת שלח לך, ספר במדבר סוף פרק טו: "והיה לכם לציאת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ... אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם".
תשובה אפשרית נוספת: ברכות קריאת שמע, ברכת אמת ויציב או אמת ואמונה שלאחר קריאת שמע.

22. מצווה שאיננו מקיימים היום בגלל שאין מקדש, אבל אזכור יציאת מצרים במצווה זו הוא מוכר מאד וציר מרכזי בהגדה בליל הסדר. מהי המצווה?

תשובה: ב'כורים, פרשת כי תבא, דברים פרק כו: "ארמי אבד אבי וירד מצרימה ... וירעו אתנו המצרים ויענונו ... ונצעק אלה' אלהי אבותינו ... ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאבות ובמפתים". וכל הדרשות בהגדה.

23. סיימנו את מכסת השאלות וכולן מהתורה. בכ"ז שאלה אחת מהנ"ך. מי האיש שמזכיר את יציאת מצרים באירוע חגיגי ורב רושם ומשתמש לתיאור שעבוד מצרים בביטוי "כור הברזל"? מי עוד משתמש בביטוי זה?

תשובה: שלמה המלך, בטקס חנוכת המקדש בירושלים. מלכים א פרק ח פסוק נא: "כיעמך ונחלתך הם אשר הוצאת ממצרים מתוך כור הברזל". ומי עוד – ירמיהו, פרק יא פסוק ד: "אשר צויתי את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מכור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם אותם ככל אשר אצוה אתכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים".

24. ושאלה אחרונה לצעירים מהנ"ך (רק הצעירים בבקשה). איפה מוזכרת יציאת מצרים בספר תהלים?

תשובה: בהלל, תהלים פרק קיד פסוק א: "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז".

25. ושאלה באמת אחרונה, לזקנים ולחכמים שבחבורה! יציאת מצרים מוזכרת בתורה גם בהקשר של חילול השם. ויש גם נביא שאומר שיציאת מצרים הייתה בכדי למנוע חילול השם. איפה האזכור בתורה, ומי הוא הנביא ואיפה האזכור שלו?

תשובה: פרשת אמור, ויקרא כב לב-לג: "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם: המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה'".

הנביא יחזקאל. יחזקאל פרק כ פסוק ט: "ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים".

חג שמח וליל סדר מהנה
מחלקי המים